

Høringsuttalelse til regional vannforvaltningsplan og tiltaksprogram for Glomma vannregion

Innspillene er sortert etter kapitlene i vannforvaltningsplanen. Hvert innspill er kort oppsummert som en rad i en tabell slik at dette kan brukes i vannregionmyndighetens oppsummering av alle høringsuttalelser.

<i>Innspill nr</i>	<i>Kort om innspillet</i>	<i>Gjelder kapittel</i>
<i>Miljødirektoratet #</i>	<i>Tekst</i>	<i>Kapittelhenvisning</i>

Innhold

Miljømål	3
Øvrige eller strengere miljømål og beskyttede områder	4
Sterkt modifiserte vannforekomster (SMVF) og miljømål.....	5
Overvåking/overvåkingsprogram	7
Behov for problemkartlegging.....	8
Klimaendringer og klimatilpasning	9
Tiltaksprogram – oppsummering i forvaltningsplanen.....	10
Forurensede sedimenter/ forurenset sjøbunn.....	11
Handlingsprogram	12
Kommentarer til noen av kapitlene i vannforvaltningsplanen:	14
1.1 Hva vil vi med planen	14
1.3. Endringer siden forrige planperiode.....	15
2.1 Organisering av arbeidet.....	15
2.2. Medvirkning	15
3 Utviklingstrender og klimaendringer	15
4. Hvordan står det til med vannet vårt?.....	16
4.2. Hovedutfordringer og påvirkninger	16
4.3 Miljøtilstand og 4.4. Risiko for å ikke oppnå miljømål.....	17
5. Prioriteringer i planarbeidet	17
6.1. Miljømål etter vannforskriften	18

6.2. Strengere miljømål enn vannforskriften.....	18
6.3. Sterkt modifiserte vannforekomster	18
6.4 Grunnvann	18
6.5.1 Utsatte frister (§ 9)	18
6.6 Ytre Oslofjord.....	19
6.7 Tiltaksprogram	19
6.8 Overvåking	19
6.9 Endelige miljømål i vannregionen.....	19
Kommentarer til noen av kapitlene i tiltaksprogrammet:.....	19
3.1.1 Vesentlige vannforvaltningsspørsmål.....	19
3.1.2 Lokale tiltaksanalyser.....	20
3.2 Overordnede føringer	20
3.2.1 Regionale og nasjonale føringer	21
3.3 Klimatilpasninger	21
4.2 Tiltak mot forurensning	22
4.2.1 Forurensning fra punktkilder	22
4.2.2 Avrenning fra diffuse kilder	22
Avrenning fra øvrige diffuse kilder	23
Forsøpling.....	24
Langtransportert forurensning	24
Utslipp og utfasing av prioriterte stoffer	25
4.5 Tiltak mot andre påvirkninger/andre tiltak	26
4.6.1 Forebyggende og beredskapsmessige tiltak mot akutt forurensning	26
4.7 Forebyggende tiltak for å ivareta beskyttede områder.....	26
5 Kostnader og nytte.....	27
5.1 Kostnader.....	27
5.2-5.3 Effekt og nytte	28
5.4 Samfunnsøkonomi og fordelingsvirkninger mellom sektorene.....	28
6 Behov for nye virkemidler.....	28

Miljømål

Miljødirektoratet # 1	Beskrivelsen av miljømål er essensiell for planen og må inkluderes. Dette gjelder særlig svært god tilstand og vannforekomster med tidsutsettelse, mindre strenge miljømål eller miljømål for SMVF. Klassifisering av kjemisk tilstand bør prioriteres i perioden frem til 2018 i tide for arbeidet med tiltaksanalyser for neste planperiode. Klassifisering av leirpåvirkede vassdrag bør prioriteres i perioden frem til 2018 i tide for arbeidet med de samme tiltaksanalysene.	Forvaltningsplanen Bl.a. kap. 6.1
--------------------------	---	--------------------------------------

Sammendraget gir en oversiktlig gjennomgang av miljømålene. Planen for øvrig mangler en tilsvarende oppsummering av miljømålene. Kapittel 6.1 om miljømål etter vannforskriften er hovedsaklig en generell beskrivelse av miljømål etter vannforskriften og mulighetene for å bruke unntak og strengere miljømål men konkret omtale av miljømålene for vannforekomstene i regionen mangler her.

Tabell 6-1 viser vannområdevis oversikt over antall vannforekomster med miljømålet GØP og ulike unntak fra miljømålet, med henvisning til lokal tiltaksanalyse for detaljer. En slik framstilling gir en tilstrekkelig oppsummering av miljømålene i vannregion Glomma. En interessant tilleggsopplysning ville vært hvor mange vannforekomster som har svært god tilstand som «standard miljømål».

Miljødirektoratet utarbeidet i februar og mars forslag til tabeller både til vannforvaltningsplanene og tiltaksprogrammene. Herunder også forslag til tabeller for «Miljømål, unntak og tiltak» (malens kapittel 4). Ved å benytte disse forslagene til samletabeller i den endelige utgaven av regional vannforvaltningsplan, sikrer en at nødvendig informasjon om miljømål og unntak som planen skal inneholde blir inkludert.

Leirpåvirkede vassdrag

I den reviderte klassifiseringsveilederen har dessverre klassegrensene for leirvassdrag falt ut. Dette vil bli forsøkt retta opp så fort det er praktisk mulig. Inntil videre anbefaler vi at grenseverdiene i klassifiseringsveilederen fra 2009 brukes. Det pågår også et arbeid med å videreutvikle det faglige grunnlaget for å kunne klassifisere denne vanntypen. Vi håper å ha et mer fullstendig klassifiseringssystem for leirvassdrag på plass til neste utgave av veilederen som planlegges å komme ut i 2017.

Kjemisk tilstand

Kjemisk tilstand er uttrykk for den kjemiske tilstanden i en forekomst av overflatevann (av miljøgifter) eller grunnvann (utvalgte stoffer) i samsvar med klassifiseringssystemet. Med god kjemisk tilstand i overflatevann forstås at grenseverdier for de prioriterte miljøgifter ikke overskrides i sedimenter eller i biota. Her opererer vi kun med en tålegrense og således kun to klasser: «god tilstand» og «dårlig tilstand». For grunnvann er foreliggende klassegrenser for andre stoffer enn for vassdrag/kystvann.

Storparten av de norske vannforekomstene er ikke klassifisert for kjemisk tilstand og her dermed ikke fått fastsatt miljømål for kjemisk tilstand. Årsaken til dette er sammensatt. For fastsettelse av kjemisk tilstand er det krav til overvåkingsdata og ekspertvurdering tillates ikke jamfør eksisterende veiledning. Klassegrenser for prioriterte miljøgifter for kjemisk tilstand er under utarbeidelse og veiledning for klassifisering av kjemisk tilstand vil være på plass innen utgangen av 2015. Klassifisering av kjemisk tilstand for norske vannforekomster bør derfor prioriteres i perioden frem til 2018 i tide for arbeidet med tiltaksanalyser for neste planperiode.

Øvrige eller strengere miljømål og beskyttede områder

Miljødirektoratet # 2a	Oversikt over beskyttede områder må inkluderes. Miljømål i beskyttede områder og øvrige strengere miljømål må beskrives. Henvis til oversikt over beskyttede områder i vedlegg 4.	Forvaltningsplanen Kap. 6.2.2
---------------------------	---	----------------------------------

Vannforskriften krever at planen skal inneholde en oversikt over beskyttede områder i vannregionen, dvs. kart som viser beliggenheten til hvert område og en beskrivelse av de bestemmelser eller vedtak som ligger til grunn for beskyttelsen (hjemmelsgrunnlag).

Vi ser at beskrivelsen av beskyttede områder i stor grad er kopi av omtalen av beskyttede områder veileder til regional vannforvaltningsplan. Glomma har som eneste vannregion tatt inn en oversikt over beskyttede områder i sin region (vedlegg 4) og et kart. Vi foreslår imidlertid at det i punkt 6.2.1 henvises til oversikten over beskyttede områdene i vedlegg 4.

Vi noterer oss at Glomma under avsnittet om strengere miljømål har omtalt såkalte brukermål og miljømål for beskyttede områder. Omtalen av både badevannsfremkomster og drikkevann er miljømål knyttet til beskyttede områder som burde omtales under kapittel 6.2.2 om dette temaet.

Det mangler konkret miljømål for beskyttede områder/ vannforekomster i vannregionen, og som nevnt ovenfor må planen inneholde en oversikt over de konkrete miljømålene også for slike vannforekomster. Miljømålet for beskyttede områder skal er standard miljømål som for andre vannforekomster. I tillegg kan det foreligge særskilte miljømål utover disse som kan utledes av beskyttelsesgrunnlaget. Dette vil danne grunnlaget for fastsettelsen av miljømålet for beskyttede områder. For områder utpekt til beskyttelse av arter og habitater (i praksis verneområder) vil et eventuelt miljømål ut over standard miljømål måtte utledes av hjemmelsgrunnlag, forvaltningsplaner eller handlingsplaner for området.

Villaks – Nasjonale laksevassdrag og -fjorder

For nasjonale laksevassdrag og -fjorder foreslår Miljødirektoratet at dere omtaler beskyttelsesregimet som ligger i *St.prp. nr. 32 (2006-2007) Om vern av villaksen og ferdigstilling av nasjonale laksevassdrag og laksefjorder*, der det er av betydning for miljømålet i vassdraget eller fjorden, jfr. brev fra Direktoratet for naturforvaltning datert juni 2013, der vi framhever at forvaltningspraksis, tiltak og mål for anadrome vassdrag kan tilsi strengere mål enn det som ofte innebærer god økologisk tilstand for fisk.

Villaks er også den eneste arten med fastsatt kvalitetsnorm (Kgl res av 23.08.13) etter Naturmangfoldloven. Normens formål er å sikre mangfold og utnytte artens produksjons- og høstingsmuligheter (Artikkel 1). Den til enhver tid gjeldende kunnskapen for å klassifisere etter denne kvalitetsnormen for ville bestander av laks bør fortløpende gjøres tilgjengelig i vannforskriftsarbeidet og i vannforvaltningsplanene, jfr. vannforskriften § 13 og Kgl. res til kvalitetsnormen for villaks. Vi gjør oppmerksom på at Vitenskapelig råd for lakseforvaltningen har brukt kvalitetsnormens kvantitative tilnærminger ved klassifisering av bestander i Finnmark, som er tilgjengelig i [deres siste rapport](#)¹. Den første formelle klassifiseringen etter kvalitetsnormens kvalitative og kvantitative normer vil foreligge som en egen rapport fra Vitenskapelig råd for lakseforvaltning høsten 2015. Det vil etterhvert komme forslag til hvordan berørte myndigheter bør samarbeide om en plan for hvordan kvaliteten kan nås der den ikke er nådd (jfr. §13 i NML).

Elvemusling

Elvemusling er en truet art i henhold til Norsk rødliste og er også en ansvarsart for Norge. I 2011 ble det i regi av Universitet i Bergen og med hovedfinansiering fra Miljødirektoratet, igangsatt et kultiveringsanlegg for trua bestander av arten. Her havner bestander som, på grunn av fortrinnsvis forringet vannmiljø, har fått sterkt nedsatt rekruttering. I anlegget føres småmuslingene opp til de er store nok til at de igjen kan settes ut og styrke de truede populasjonene. For at disse bestandene skal overleve på lang sikt er man imidlertid avhengig av at tiltak iverksettes for å bedre livsbetingelsene i det enkelte vassdrag. Vannregion Glomma har 6 bestander inne på kultiveringsanlegget.

Miljødirektoratet ber om at det påsees at disse vassdragene ligger inne i vedleggsfilene med tiltak som er nødvendig for å øke rekrutteringen hos arten. Det minnes om at elvemusling er et kvalitetselement i klassifiseringen og at en vannforekomst ikke kan oppnå god økologisk tilstand (GØT) uten at arten har rekruttering. I vannregion Glomma er følgende vassdrag inne på kultiveringsanlegget: Movannsbekken (Oslo), Askerelva (Asker), Raudsjøbekken (Enebakk), Hunnselva (Gjøvik), Løvhaugsåa (Grue) og Gjerda (Åsnes). Vi ber om at disse vassdragene får spesiell fokus i det videre arbeidet og ved prioritering mellom vassdrag. Det kan være nødvendig med egne tiltak og dermed strengere miljømål for å ivareta rødlistearter som eksempelvis elvemusling som art eller spesielle naturtyper som eksempelvis kroksjøer.

Sterkt modifiserte vannforekomster (SMVF) og miljømål

Miljødirektoratet #3	Miljømål for SMVF bør ytterligere konkretiseres ved å gjennomgå aktuelle tiltak i vannforekomster med kSMVF med mål om 1) GØP endelig SMVF, 2) GØT naturlig vannforekomst eller 3) mindre strenge miljømål jfr §10 dersom fungerende akvatisk økosystem ikke er realistisk. Innføring av standardvilkår der dette trengs bør skje i god tid før Norge skal foreta neste midtveisrapportering av vannforvaltningsplanene til ESA i 2018.	Forvaltningsplanen Tiltaksprogrammet
-------------------------	---	---

¹ <http://www.nina.no/archive/nina/PppBasePdf/Rapp%20Vitrådlaks/Thorstad%20Status%20RVitråd%20laks20146.pdf>

Miljømål i regulerte vassdrag

Vi vil berømme vannregionen for å ha håndtert miljømål for regulerte vassdrag på en god og oversiktlig måte, som ser ut til å samsvare bra med nasjonale føringer (brev fra OED og KLD² med tilhørende revisjonsgjennomgang³) og veiledning på området. Videre konkretisering av miljømålene er allikevel ønskelig i tråd med SMVF-veilederen. Det bør tydelig framkomme hvilke miljømål som forutsetter ytterligere tiltak, der tiltak som påvirker vannkraftproduksjon må nevnes spesielt (egen kolonne). Slik vil man utpeke endelig SMVF i den endelige planen som vedtas av fylkestinget.

Som generelt innspill for utvalgte vannforekomster i vassdrag som prioriteres for vannslipp/magasinrestriksjoner før 2021 (tilsvarende kategori 1.1), mener Miljødirektoratet at miljømålet som hovedregel bør være god økologisk tilstand, i noen tilfeller også svært god tilstand for fisk, dvs naturlig vannforekomst.

Det er ikke gjennomført noen nasjonal gjennomgang av regulerte vassdrag uten revisjonsadgang innen 2022 der bruken av §§ 28 eller §66 er aktuell. Miljødirektoratet finner det naturlig at regulerte vassdrag med tilsvarende restaureringspotensial som de reviderbare høyt prioriterte vassdragene (1.1), vurderes for vannslipp dersom miljøforbedringene tilsier dette. Forbedringspotensialet og en eventuell prioritering må da begrunnes tilsvarende begrunnelsene i revisjonsprosjektet.

Miljødirektoratet mener at utvalgte vannforekomster i vassdrag som prioriteres lavere for vannslipp/magasinrestriksjoner (tilsvarende kategori 1.2 i revisjonsrapporten) må vurderes for miljøforbedring ved revisjon av vannforvaltningsplanen i 2021.

Om standard naturforvaltningsvilkår

Behov for nye virkemidler knyttet til vassdragsreguleringer gjennom økt bruk av §§28 og 66 i vannressursloven og innføring av standard naturforvaltningsvilkår i dokumentet er foreslått i de fleste vannregionene. Miljødirektoratet er myndighet for naturforvaltningsvilkår i anadrome vassdrag. Fylkesmannen er myndighet for tilsvarende pålegg i innlandsvassdrag.

En rekke regulerte vassdrag har ikke moderne standardvilkår. I tråd med mandat for nasjonal revisjonsgjennomgang, korrespondanse med ESA og påfølgende nasjonale føringer må det klargjøres hvordan og når dette kan gjøres gjeldende. Dette påvirker mulighetene sektormyndighetene (NVE/Miljødirektoratet/Fylkesmannen) har til å gi pålegg om 1) undersøkelser for å få på plass et tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag (problemkartlegging) og 2) pålegg om miljøforbedrende tiltak som ikke påvirker kraftproduksjonen. Miljødirektoratet ser det som ønskelig at innføring av standardvilkår gjøres på en forenklet måte, der dette trengs bør skje i god tid før Norge skal foreta neste midtveisrapportering av vannforvaltningsplanene til ESA i 2018.

---

² KLDs og OEDs brev av 24. januar 2014 med nasjonale føringer.

³ Rapport 49/2013 Vannkraftkonsesjoner som kan revideres innen 2022. Nasjonalgjennomgang og forslag til prioritering.

Vurdering av friluftsverdier

Forslag til magasinrestriksjoner er i stor grad av hensyn til friluftsliv mer enn viktige akvatiske verdier. I den grad viktige landskaps- og friluftsverdier kan bedres med liten konsekvens for kraftproduksjon eller flomdemping bør dette innarbeides som tiltak for å nå øvrige mål.

Omtale om nye virkemidler i regulerte vassdrag

Norge har de nødvendige virkemidler for å iverksette aktuelle miljøtiltak innen vannkraftsektoren. Manglende virkemidler kan derfor ikke begrunne lavere miljømål.

Overvåking/overvåkingsprogram

Miljødirektoratet # 4	Innspill til oppsummeringen av regionalt overvåkingsprogram.	Forvaltningsplanen Kap 6.8 Overvåkingsprogrammet
--------------------------	--	--

Miljødirektoratet mener at regionalt overvåkingsprogram gir en god oversikt over eksisterende og behovet for ny overvåking i regionen. Det er lagt ned et stort og viktig arbeid i å sette sammen overvåkingsprogrammet. Selve overvåkingsprogrammet med tilhørende Excel-ark er ikke på høring, men det er tatt inn noe tekst med oppsummering av programmet i selve forvaltningsplanen (kap 6.8). Vi velger derfor å gi tilbakemelding her på noen elementer angående overvåkingen.

Alle tre typer overvåking (basis- og tiltaksorientert overvåking, samt problemkartlegging) er inkludert. Det er bra, men vi er usikre på om det for noen vannområder er foreslått basisovervåking i tillegg til tiltaksorientert overvåking og problemkartlegging. Hvis så er gjort må det i hvert fall framgå av planen at dette er regionens forslag til basisovervåking. Som dere skriver i planen så er denne overvåkingen Miljødirektoratets ansvar. Det er foreslått overvåking som i stor grad inkluderer biologiske kvalitetselementer slik det er forutsatt i vannforskriften. Dette vil gi klassifiserbare resultater som gjør det mulig å si om vannforekomsten er i god eller bedre tilstand, og dermed slipper tiltaksgjennomføring, eller om den er i moderat eller dårligere tilstand, og følgelig må vurderes for miljøtiltak. Det er bra. Det er også fint at det er satt opp kostnader for overvåkingen, med utgangspunkt i sjablongverdier slik som forutsatt.

Vi forstår det slik at alle, eller nesten alle, av de 937 vannforekomstene som er i risiko er foreslått til enten tiltaksorientert overvåking eller problemkartlegging. Slik sett er den foreslåtte overvåkingen å se på som et «bruttoprogram», eller som en relativt grov oversikt over behovet for videre overvåking. Forslaget vil allikevel fungere som et godt utgangspunkt for videre arbeid og den prioritering og bruk av representativ overvåking som vil måtte skje når delprogrammene skal operasjonaliseres og iverksettes. Når påleggsbrevene til de forskjellige sektorer er skrevet, og når frivillig deltakelse er kartlagt, vil man få en helt annen oversikt over hva som er mulig å finansiere. Samarbeid med og involvering av andre sektorer vil da også måtte gjennomføres i større grad enn det som har vært mulig til nå.

Se innspill #5 angående omfang av foreslått problemkartlegging i tiltaksprogrammet.

NVE har i samarbeid med Miljødirektoratet laget kart over eksisterende og planlagt overvåking på bakgrunn av tidligere innsendte Excel-oversikter. Disse kartene kan tas inn i planen etter høring. Det har ikke lyktes å skille mellom pågående (operativ) og planlagt forvaltning i kartene. Det bør gjøres oppmerksom på at kartene gjelder både operativ og planlagt overvåking, og gis en kvalifisert vurdering av hvor stor andel av overvåkingen som allerede pågår.

Andre kart med presentasjon av resultatene av den overvåkingen som er gjennomført mangler. Kart over tilstandsvurderte vannforekomster vil kunne tas ut av Vann-nett, selv om tilstandsvurderingen kun til en viss grad hviler på overvåkingsresultater. Dette må det i tilfelle opplyses om. Det kan eventuelt vises til slike kart annensteds i forvaltningsplanen.

Vi ser at det kan bli vanskelig å presentere kart over progresjon i måloppnåelsen for vannområder som var med i pilotfasen, all den tid metodikk for karakterisering og tilstandsvurdering er endret mellom disse to planfasene. Dette må imidlertid kommenteres og forklares dersom man velger å ikke presentere kart her.

Behov for problemkartlegging

Miljødirektoratet # 5	Vurder om problemkartlegging er foreslått i for stor grad. Skill mellom problemkartlegging der påvirkningen er kjent og problemkartlegging der påvirker/påvirkning er ukjent.	Tiltaksprogrammet Kap 7
--------------------------	---	----------------------------

Det er åpenbart at det er et stort behov for kunnskap om vannforekomstenes miljøtilstand i regionen. Likeledes er det også behov for å kartlegge påvirkninger eller kilder som årsak til miljøproblemene. Vi ser at problemkartlegging som overvåkingstype er foreslått i 476 vannforekomster mot 619 vannforekomster som er foreslått til tiltaksorientert overvåking.

Problemkartlegging, slik den er definert i vannforskriften, skal i utgangspunktet kun foreslås i de tilfeller der årsaken til miljøproblemene er ukjent. Vi stiller derfor spørsmål ved om ikke problemkartlegging er foreslått i for stor grad, også der man har en rimelig grei oversikt over miljøproblemet, og hvor påvirkningene/kildene er brukbart kjent. I slike tilfeller bør det settes sammen et opplegg for tiltaksorientert overvåking der også pålagt overvåking, framsatt overfor enkelte av påvirkerne, vil inngå. Dette gjelder kanskje spesielt i de tilfeller det er eutrofi/organisk stoff/erosjonsproblematikk.

Problemkartlegging som begrep har vi imidlertid benyttet i mange år før vannforskriften, også når vi kjenner påvirkningene godt, og der det ikke er ønskelig å sette i gang langvarig overvåking men mer kortvarige undersøkelser som grunnlag for miljøtiltak. Når det gjelder bruk av begrepet problemkartlegging i regulerte vassdrag vil dette i stor grad være knyttet til tiltaksretta undersøkelser som kan pålegges av NVE eller miljømyndighetene hjemlet i konsesjonsvilkår. Begrepet kan imidlertid også omfatte slike undersøkelser gjennomført på frivillig grunnlag (uten

pålegg), men da ofte med bakgrunn i en avtale mellom regulant og påleggsmyndighet. Denne typen problemkartlegging vil være viktig framover for å avdekke eventuelle flaskehals, behov for miljøforbedrende tiltak, gjennomføring av tiltak, samt å avklare ansvarsfordeling dersom flere påvirkninger er tilstede i disse vassdragene.

Vi ser at det er gitt kostnadsoverslag for overvåkingen, med bakgrunn i sjablongverdier. Det var også meningen. Selv om de eksakte og reelle kostnadene først vil framkomme i forbindelse med operasjonalisering av delprogrammer, er det allikevel viktig å få en foreløpig og grov oversikt over kostnadene.

Slik som overvåkingsprogrammet framstår nå, med nærmere 1100 vannforekomster til en årlig kostnad på ca 42 mill kr, er det nok for omfattende. Imidlertid, som vi har kommentert til forvaltningsplanen, så vil dette forslaget til overvåking gi et godt grunnlag for når det skal settes i verk operative delprogrammer og når klarere prioriteringer og bruk av representativ overvåking må benyttes.

Klimaendringer og klimatilpasning

Miljødirektoratet # 6	Dagens klima og framtidige klimaendringer må tas med i vurdering av miljøtilstanden og utviklingen av klimarobuste tiltak for å sikre fremtidig god økologisk tilstand.	Forvaltningsplanen Kap 3.2 Tiltaksprogrammet Kap 3.3
--------------------------	---	---

Miljødirektoratet er positive til at klimaperspektivet er drøftet og at en generell beskrivelse av klimaendringer og effekter av et endret klima er inkludert i forvaltningsplanen og tiltaksprogrammet. Videre er vurderinger og momenter knyttet til klimaendringer og klimatilpasning gjennomgående vurdert i tiltaksprogrammet for Glomma.

I planen (kap 3.2) nevnes det at: «*Prognoser for klimaendringer er gjerne 50-100 år fram i tid. Med andre ord vesentlig lengre enn denne planperioden på 6 år.*» Imidlertid sier Stortingsmeldingen om klimatilpasning i Norge (Meld. St. 33 (2012-2013) følgende: «*Det er derfor viktig at framskrivninger av klima legges til grunn i vurderinger som gjøres i forbindelse med investeringer og samfunnsplanlegging med lang tidshorisont.*» «*For å sikre at klimatilpasning er basert i klimaframskrivninger er det fornuftig at klimaendringer vurderes i investeringer og samfunnsplanlegging med levetid opp mot eller over 2050, dvs. tiltak med levetid 30 år eller mer. For investeringer og samfunnsplanlegging med kortere tidshorisont vil det kunne være tilstrekkelig å legge dagens klima til grunn.*» Her legges det altså opp til at det ikke nødvendigvis er tilstrekkelig med dagens klima for planlegging med kortere tidshorisont.

Det er viktig at både dagens klima og framtidige klimaendringer blir tatt med i vurdering av miljøtilstanden og utviklingen av klimarobuste tiltak for å sikre fremtidig god økologisk tilstand.

Selv om de store endringene i klima er forventet i fremtiden og planene rulleres hvert 6 år, bør man vurdere klima i planer og tiltak fram mot 2021 fordi:

- Klimaendringer har effekter allerede i dag, disse forventes forsterket av framtidige klimaendringer i tillegg til at vi kan få nye utfordringer, og det er per i dag generelt i samfunnet et klimatilpasningsetterlep
- Vannforvaltningsplanene og tiltaksprogrammene legger føringer og rammer utover 2021, både fordi planen vil legge rammer for annen planlegging i regionen og fordi tiltakene som iverksettes og planlegges i inneværende planperioden kan vare lenger enn til 2021.
- Klimaendringer vil ha betydning for fremtidig økologisk status og vurdering av utvikling i tilstanden bør ta hensyn til dette.

Tiltaksprogram – oppsummering i forvaltningsplanen

Miljødirektoratet #7	Oppsummeringen av tiltaksprogrammet i forvaltningsplanen er særlig viktig og kommentarer til dette bør tillegges ekstra vekt i ferdigstillelsen av forvaltningsplanen.	Forvaltningsplanen Oppsummering av tiltaksprogram.
-------------------------	--	---

Målet er at informasjonen i dette kapittelet i forvaltningsplanen skal kunne stå på egne ben, og at Regjeringen ved forberedelse av Kongelig resolusjon for godkjenning av planen skal kunne bruke informasjonen i kapittelet som beslutningsgrunnlag uten å måtte gå inn i selve tiltaksprogrammet. Hele tiltaksprogrammet skal som kjent ikke til Kongen i statsråd.

Vannforskriftens § 25 gir føringer for hva som skal inn i tiltaksprogrammet og Vedlegg VII gir føringer for hva som skal være med i oppsummeringen av tiltaksprogrammet i forvaltningsplanveilederen. Det vannforskriftens § 25 sier er egentlig at planen skal inneholde grunnleggende tiltak dvs lovpålagte tiltak. Disse er listet opp i § 25 men i en slik form at de kan være vanskelige å forstå. I tillegg til grunnleggende tiltak skal også supplerende tiltak framgå av sammendraget.

Tillatelser til direkte utslipp til grunnvann

Vannforskriftens vedlegg VII og vanddirektivet krever at tiltaksprogrammet samt forvaltningsplanens oppsummering av tiltaksprogrammet skal inneholde en oversikt over tillatelser til direkte utslipp i grunnvann. Det er i Norge ikke forvaltningspraksis å gi tillatelser til direkte utslipp i grunnvann. Regionen bør derfor inkludere følgende setning i oppsummeringen av tiltaksprogrammet i forvaltningsplanen og eventuelt i tiltaksprogrammets delkapittel om dette:

«Det foreligger ingen tillatelser til direkte utslipp til grunnvann, hverken i regionen eller nasjonalt».

Grunnleggende og supplerende tiltak

Som orientert om på Nasjonal høringskonferanse arbeider direktoratene med å gruppere alle tiltakstyper som ligger i tiltaksmodulen i Vann-Nett inn i grunnleggende og supplerende tiltak. Vannregionmyndighetene vil derfor i løpet av vinteren 2015 kunne ta ut rapporter/tabeller som grupperer tiltakene i grunnleggende og supplerende tiltak. Det blir da viktig å ta en kvalitetssikring

av om de tiltak som er listet opp i § 25 er med i oppsummeringstabellene. Samtidig er det viktig at sammendraget også gjengir viktige elementer i sammendraget i selve tiltaksprogrammet.

Oppsummering av tiltak

Miljødirektoratet savner oversikt over hvor mange tiltak pr sektor og hvilke (grupperte) mål som skal nås når. Eksempler på hvordan dette kan framstilles kan hentes fra kapitlet om miljømål og tiltaksprogrammet i høringsversjonen til for eksempel vannforvaltningsplanen for Vest-Viken eller Trøndelag. Det er naturlig at dette oppsummeres hva angår påvirkningstype (gruppert) og/eller sektormyndighet, gjerne fordelt pr vannområde og planperiode.

Det er ønskelig at miljømål og prioriterte tiltak for kommende planperiode tydelig framkommer. Oppsummeringen av tiltaksprogrammet bør inneholde en tabell som grupperer tiltakstyper for sterkt modifiserte vannforekomster spesielt. Tiltak knyttet til vannpåslipp/magasinregulering bør særlig synliggjøres. Man bør også beskrive hva man ønsker å oppnå med disse tiltakene, av typen «fungerende økosystem», «vandring for fisk» etc. Miljødirektoratet ønsker videre dialog om hvordan tiltaksprogrammet best bør oppsummeres i forvaltningsplanen.

Forurensede sedimenter/ forurenset sjøbunn

Miljødirektoratet # 5	Generelle kommentarer til forurensede sedimenter som tema. Prioriteringer jamfør nasjonal handlingsplan for opprydding i forurenset sjøbunn. Forslag om utsatt frist for flere vannforekomster.	Forvaltningsplan og Tiltaksprogram
--------------------------	---	------------------------------------

Miljødirektoratets arbeid med forurenset sjøbunn utføres i henhold til den nasjonale handlingsplanen for opprydding i forurenset sjøbunn jf. St.meld. nr. 14 (2006-2007) "Sammen for et giftfritt miljø – forutsetninger for en tryggere fremtid".

Oslofjorden er blant de 17 + 12 områdene som prioriteres høyest for oppfølging i denne handlingsplanen. Den nasjonale handlingsplanen for opprydding i forurenset sjøbunn jf. St.meld. 14 «Sammen for et giftfritt miljø 2006-2007» bør nevnes som en nasjonal føring.

Som hovedregel nedprioriterer vi de områdene som ikke er med blant de prioriterte områdene i kommende planperiode. Dersom det i løpet av denne planperioden skal gjennomføres tiltak i kystsonen som også kan kobles mot arbeidet med opprydding i forurenset sjøbunn og som ikke er blant de prioriterte, vil Miljødirektoratet vurdere endringer i prioriteringsrekkefølgen.

Miljødirektoratet har meldt inn behov for utsatt frist for tiltak knyttet til forurenset sjøbunn i flere vannforekomster. Disse er omtalt under kapittel 6.5.1.

Ellers gir tiltaksprogrammet god informasjon om utfordringer i regionen knyttet til forurensning av miljøgifter i kystvannsforekomstene, herunder forurenset sjøbunn.

Miljødirektoratet ønsker å understreke at kontroll med aktive kilder på land er en viktig forutsetning før det kan igangsettes store og kostbare oppryddingstiltak i forurenset sjøbunn.

Kostnader

Opprydding i forurenset sjøbunn er omfattende og kostnadskrevende prosjekter, særlig for forurenserne, berørte kommuner, lokale havnemyndigheter og Kystverket. I den grad det er mulig prøver Miljødirektoratet å koordinere våre prosjekter med andre aktører og sektormyndigheter slik at vi oppnår synergieffekter, og får mest mulig miljøgevinst for de statlige midlene som blir bevilget.

Miljødirektoratet ønsker å understreke at det er viktig at vannregionen ser nytteverdien av å koble oppryddingsprosjekter i forurenset sjøbunn med eventuelle andre prosjekter som skal foregå i kystsonen. For eksempel er det slik at Kystverket planlegger farledsmudring ved utløpet av Glomma. Dette er et typisk prosjekt hvor det er naturlig å kombinere Kystverkets tiltak med opprydding i forurenset sjøbunn.

Det er i liten grad meldt inn kostnader knyttet til oppryddingstiltak i forurenset sjøbunn. Dette har sammenheng med at det på nåværende tidspunkt ikke finnes et tilstrekkelig godt kunnskapsgrunnlag for å kunne avgjøre behov for sediment opprydding i ulike vannforekomster. Omfanget av eventuelle oppryddingstiltak er derfor ikke mulig å vurdere.

Handlingsprogram

Miljødirektoratet # 7	Innspill til kommende handlingsprogram. Forslag til aktivitet om rapportering til ESA	Handlingsprogrammet
--------------------------	---	---------------------

Som del av regional plan skal det samtidig utarbeides et handlingsprogram for gjennomføring av planen. Handlingsprogrammet skal vedtas av regional planmyndighet og rulleres årlig (plan- og bygningsloven § 8-1).

Vannregionmyndigheten i Glomma har signalisert at handlingsprogram vil bli utarbeidet og skal sendes på høring i løpet av høsten 2014. Miljødirektoratet har ikke mottatt handlingsprogram for Glomma foreløpig, og vil komme med høringsuttalelse til dette på et senere tidspunkt.

Miljødirektoratet har ett innspill til kommende handlingsprogram:

- Rapportering til ESA: 31. mars 2016 skal godkjente vannforvaltningsplaner rapporteres til ESA, både som dokumenter og elektronisk fra Vann-nett til WISE. Bakgrunnsdokumenter skal også være tilgjengelig for ESA, og måloppnåelse i pilotplanene bør inngå i rapporteringen. Miljødirektoratet vil sannsynligvis komme med et oppdrag til vannregionmyndighetene om dette på et senere tidspunkt, men det er fint om dette får plass i handlingsprogrammet som vedtas sammen med planen.

Kommentarer til noen av kapitlene i vannforvaltningsplanen:

1.1 Hva vil vi med planen

Miljødirektoratet # 8	Regional vannforvaltningsplan for Glomma mangler planbeskrivelse, denne må på plass før planen går til behandling i fylkestinget.	Forvaltningsplanen Kap 1
--------------------------	---	-----------------------------

Planens formål, hovedinnhold og virkninger godt oppsummert i kapittel 1.1.

Regional vannforvaltningsplan for Glomma mangler planbeskrivelse. Sammendraget i planen inneholder mange av momentene som hører hjemme i en planbeskrivelse. Dette gjelder særlig miljømål, tiltak, kostnader og prioriteringer. Selv om kravet til innhold i en planbeskrivelse delvis er oppfylt, blir det komplisert å lete etter de ulike momentene andre steder i planen, det vises blant annet til vedlegg 2 for en grundigere redegjørelse for planens forhold til rammer og retningslinjer som gjelder for området, planens forhold til forskrift om konsekvensutredning, og vurderinger i forhold til naturmangfoldlovens kapittel II. Dette er momenter som skal inngå i en planbeskrivelse, se også Veileder 01:2013 til de regionale vannforvaltningsplanene.

Vedlegg 2 til inneholder en oversikt over regionale planer med relevans for forvaltningen av vannressursene. Det er viktig at dette ikke bare blir en opplisting, men at det opplyses konkret for hver enkelt plan om hvilke føringer den gir, som man har måttet ta hensyn til i arbeidet med vannforvaltningsplanen. Omtale av andre vedtak som gir føringer for forvaltning av vannressursene i regionen, hører også hjemme her. Det er viktig å få fram i hvilken grad den regionale vannforvaltningsplanen er i tråd med og støtter opp om tidligere vedtatte regionale og nasjonale føringer. Det bør også opplyses om den regionale vannforvaltningsplanen allerede er tatt inn i regional planstrategi for de aktuelle fylkene, eller om dette gjenstår. Vi viser til avsnittet *Regional vannforvaltningsplan og andre planer for området*, s. 16 i *Veileder 01:2013 Regional vannforvaltningsplan*.

Vi oppfordrer derfor vannregionutvalget til å arbeide videre med å klarlegge hvilke føringer som gjelder. Gjennomgangen bør begrenses til planer og andre vedtak som reelt gir relevante føringer.

Det er også viktig å informere om planforslaget er i tråd med tidligere føringer. Dersom det går ut over eller er i strid med nasjonale eller regionale føringer, bør det diskuteres hva dette innebærer, for eksempel om den andre planen bør revideres.

Vedlegg 2 inneholder ikke planens forhold til konsekvensutredning eller vurderinger knytta til naturmangfoldlovens kapittel II.

1.3. Endringer siden forrige planperiode

Det er i planen er grei beskrivelse av endret organisering og endring vannområdene. Måloppnåelse med forklaring der hvor mål ikke er nådd er også kort og greit beskrevet.

Det er gjort endringer i vannområdeinndelingen siden pilotfasen. For kystvannsforkomstene gjelder dette først og fremst vannområdet Indre Oslofjord vest.

2.1 Organisering av arbeidet

Miljødirektoratet # 9	Vurder å flytte endrede forutsetninger til planbeskrivelsen	Forvaltningsplanen Kap 2.1
--------------------------	---	-------------------------------

Organiseringen i vannregion Glomma er greit gjort rede for. Det er positivt at kapitlet inneholder en synliggjøring av endrede forutsetninger som har inntruffet i perioden mellom fastsatt planprogram og planforslaget som nå er på høring. Dette gjelder blant annet hvordan ulike sektormyndigheter faktisk har bidratt, og en vurdering knyttet til utfordringer med samstyring. Dette er viktige momenter som godt kan løftes inn i planbeskrivelsen.

2.2. Medvirkning

Miljødirektoratet # 10	Miljødirektoratet anbefaler å ta vurderinger knyttet til medvirkning inn i planen.	Forvaltningsplanen Kap 2.2
---------------------------	--	-------------------------------

Miljødirektoratet hadde gjerne sett en vurdering av hvilken effekt medvirkning har hatt så langt i planperioden (fra utarbeidelsen av planprogram og fram til nå). Selv om det lenkes opp til høringsrapporter fra høringene av planprogram og vesentlige vannforvaltningsspørsmål bør planen inneholde en vurdering av om man synes man har lyktes med medvirkning, om noe har vært spesielt utfordrende og lignende.

3 Utviklingstrender og klimaendringer

Miljødirektoratet # 11	Kapitlet bør inkludere en vurdering av hvordan klimaendringer kan påvirke miljømålene i vannforvaltningsplanen	Kap 3.2
---------------------------	--	---------

Kapitlet gir en grei oversikt over utviklingstrender framover i tid for vannregion Glomma.

Det er positivt at klimaendringer er nevnt som viktig drivkraft i dette kapitlet, og det er videre en god beskrivelse av klimaendringer for regionen på et overordnet nivå. Innledningsvis i kapittel 3.2 om klimaendringer står det at «*Prognoser for klimaendringer ser gjerne 50-100 år fram i tid. Med andre ord vesentlig lengre enn denne planperioden på 6 år.*» Dette betyr ikke at klimaendringer og

klimatilpasning ikke er aktuelt for denne planen, se også innledningsvis i høringsuttalelsen om klimaendringer og klimatilpasning.

Hvordan klimaendringer kan komme til å påvirke miljømålene i vannforvaltningsplanen burde vært vurdert noe tydeligere.

4. Hvordan står det til med vannet vårt?

Miljødirektoratet #12	Kapittel 4 bør beskrive vannregionens geografiske utbredelse i tråd med <i>Veileder for regional vannforvaltningsplan</i>	Kapittel 4
--------------------------	---	------------

Vannregion Glomma beskrives på en utmerket måte i kap. 1.2 med oversiktlig kart over vannområdene og en tabellarisk oversikt over antall og størrelse (areal/lengde) av vannforekomstene. Det hadde også vært bra med en kort tekstlig beskrivelse av de ulike vannområdene der ulike natur- og klimaforhold i vannområdene beskrives, samt en generell omtale av påvirkninger og effekter. En slik beskrivelse kan stå i kap. 1.2 i planen eller som innledning til kap. 4, «Hvordan står det til med vannet vårt».

4.2. Hovedutfordringer og påvirkninger

Miljødirektoratet #13	En oversikt over de viktigste påvirkningene i form av en figur bør inkluderes.	Kapittel 4.2
--------------------------	--	--------------

De aller fleste forvaltningsplanene har framstilt påvirkningene ved stolpediagrammer som viser antall vannforekomster eller areal/lengde som påvirkes vesentlig av de ulike påvirkningstypene. Forvaltningsplanen for Glomma har en oversikt over hovedutfordringene i vannregionen, rangert etter hvor mange vannområder i regionen som har de ulike hovedutfordringene, med en tekstlig beskrivelse av utfordringene. Dette er oversiktlig og den tekstlige beskrivelsen er svært informativ.

Planen burde i tillegg vise påvirkningstypene fra Vann-nett, rangert etter hvor mange vannforekomster og areal/lengde som påvirkes, framstilt med stolpediagram som de andre planene bruker. Dette vil gi en enda bedre oversikt over påvirkningsbildet i vannregion Glomma slik dette er registrert i karakteriseringa.

Oppdaget signalkreps i Rødenessjøen høsten 2014 i Haldenvassdraget. Som tiltak mot dette har Mattilsynet utarbeidet forskrift. Miljødirektoratet bevilger penger til undersøkelse av utbredelse og utprøving av metode for oppdagelse av eggsporesopp i vann i regi av Veterinærinstituttet.

Stillehavsøsters burde ha blitt nevnt som en påvirkning i vannregionen. Vannregionen har mange kjente lokaliteter av arten med relativt tette bestander.

Det er beskrevet 142 lokaliteter hvor fremmede arter har påvirkning. Det er i særlig grad ørekyt, gjedde og sik som er problemarter. For mange lokaliteter står det ikke nevnt hvilken art det dreier

seg om, eneste opplysning er at aktuelt tiltak er informasjon og hindre spredning. Det er viktig at det framkommer hvilken art som er problemet selv om det vurderes som lite aktuelt å iverksette tiltak for å redusere påvirkningen.

I Asker er det flere lokaliteter med solabbor. Vi kan ikke se at denne arten er nevnt i tiltaksprogrammet. Dette er en fremmed art med begrenset utbredelse som vi ønsker å fjerne fra norsk natur. Det haster med tiltak for å fjerne denne arten før den sprer seg videre og en bekjempelse blir vanskeligere.

4.3 Miljøtilstand og 4.4. Risiko for å ikke oppnå miljømål

Miljødirektoratet #14	Bruk av flere figurer bør vurderes. Kategorien "mulig risiko" skal ikke brukes.	Forvaltningsplanen Kapittel 4.3, 4.4
--------------------------	---	---

Miljøtilstand og "risiko for ikke å nå miljømålet" er godt framstilt i planen. Det er oversikter over fordeling mellom tilstandsklassene for de tre kategoriene av overflatevann, basert på antall vannforekomster. Dette er gjort samla for hele regionen, men et kart viser hvordan økologisk tilstand fordeler seg i vannregion Glomma. Pålitelighetsgrad for klassifisering er ikke angitt. Det er et krav at pålitelighetsgrad for miljøtilstandsvurderingene skal angis. Det skal angis andel av vannforekomster som er vurdert til miljøtilstand med henholdsvis høy, middels og lav pålitelighetsgrad.

Risiko er framstilt både pr. vannforekomst og med basis i areal/lengde og et kart viser den geografiske fordelingen av vannforekomster i risiko. Kartene som viser miljøtilstand og risiko gir en visuelt god framstilling hvordan dette fordeler seg i regionen. Vi anbefaler at det i tillegg lages en tabellarisk oversikt pr vannområde over vannforekomster i risiko.

5. Prioriteringer i planarbeidet

Miljødirektoratet #15	Forholdet mellom prioriteringer og hovedutfordringer bør tydeliggjøres.	Kap 5
--------------------------	---	-------

Det fokuseres på nasjonale, regionale og lokale mål/føringer/strategier/behov. Det er vanskelig å se sammenhengen mellom hovedutfordringene i kapittel 4.2 og prioriteringene i kapittel 5. Blant annet har ikke hovedutfordringene i kapittel 4.2 samme benevnelse som prioriteringene i kapittel 5.3, noe som gjør det vanskelig å se den røde tråden.

Prioriteringer i planarbeidet kunne med fordel vært flyttet lengre fram i planen.

6.1. Miljøsmål etter vannforskriften

Se innspill #1.

6.2. Strengere miljøsmål enn vannforskriften

Se innspill #2.

6.3. Sterkt modifiserte vannforekomster

Se innspill #3.

6.4 Grunnvann

Miljødirektoratet #16	Før tilstanden i grunnvannsforekomstene er klarlagt er det ikke aktuelt med tiltak. Presisering av myndigheter for grunnvann.	Forvaltningsplanen Tiltaksprogram bl.a kap 4.2.6
--------------------------	---	--

Siden det er flere vannregioner som er i villrede angående sektormyndighet for grunnvann så vil vi påpeke at NGU ikke er sektormyndighet men et kunnskaps- og rådgivende organ. Mattilsynet er myndighet for drikkevann. NVE er sektormyndighet for uttak av grunnvann. Når det gjelder forurensning av grunnvann så følger myndigheten samme prinsipp som for overflatevann og i de fleste tilfellene er det fylkesmannen eller kommunene. For enkelte industrivirksomheter og gruver er Miljødirektoratet myndighet. I den grad det er aktuelt med tiltaksorientert overvåking av grunnvann innenfor vårt myndighetsområdet vil vi følge det opp.

6.5.1 Utsatte frister (§ 9)

Miljødirektoratet #16	Behov for utsatt frist for tiltak knyttet til forurenset sjøbunn	Forvaltningsplanen Kap 6.1
--------------------------	--	-------------------------------

Miljødirektoratet har meldt inn behov for utsatt frist for tiltak knyttet til forurenset sjøbunn i følgende vannforekomster: Bekkelagsbassenget, Bunnefjorden, Bunnebotn, Mossesundet-indre, Mossesundet-ytre, Glomma fra Greåker til sjøen, Østerelva, Halden havnebasseng og Iddefjorden hovedbasseng. Dette skyldes at det er behov for ytterligere kunnskapsinnhenting og problemkartlegging før en kan konkludere med behov for oppryddingstiltak, og hvor stort omfang en opprydding evt. skal være.

Flere av vannforekomstene er ikke blant Miljødirektoratet prioriterte områder for opprydding i forurenset sjøbunn, jf. "Handlingsplan for opprydding i forurenset sjøbunn jf. St. meld 14. 2006-2007 Sammen for et Giftfritt miljø". Det bør derfor vurderes utsatt frist frem til 2027.

6.6 Ytre Oslofjord

Prosjektområde Ytre Oslofjord er nevnt i både forvaltningsplan og tiltaksprogram og er et samarbeid med Vest-Viken vannregion for å samordne arbeidet med karakterisering, vurdering av miljøpåvirkninger og overvåking. Det kunne vært hensiktsmessig med en tiltaksanalyse også for prosjektområde Ytre Oslofjord.

6.7 Tiltaksprogram

Se innspill # 7.

6.8 Overvåking

Se innspill # 4.

6.9 Endelige miljømål i vannregionen

Se innspill #1.

Kommentarer til noen av kapitlene i tiltaksprogrammet:

Generelt om tiltaksprogrammet

Tiltaksprogrammet er oversiktlig og godt skrevet. Malene som er anbefalt for tiltakstabeller og tiltaksprogrammet er benyttet.

Tiltakstabeller: Generelt sett er det mye feil i tilsendte tabeller, dette går blant annet på at kolonner er forskjøvet slik at tilhørende tekst ikke gjenfinnes. Dette har vanskeliggjort arbeidet med å gi tilbakemelding på de enkelte tiltakene som er relevante for sektormyndigheten.

Flere steder i tiltakstabellene så er heller ikke vannforekomst eller vannforekomst-id oppgitt, eksempelvis for vannområdet Oslo. Flere kystvannsforekomster som ifølge vann-nett er i risiko mangler i tilsendte tabeller, deriblant Holmenfjorden, Sandvika, Oslofjorden, Bekkelagsbassenget, Østerelva.

Sammendraget gir god oversikt over hovedutfordringer i vannregionen, samt oversikt over foreslåtte tiltak innenfor de ulike påvirkningstypene.

3.1.1 Vesentlige vannforvaltningsspørsmål

Kapitlet er godt skrevet men kunne vært mer knyttet opp mot dokumentet vesentlige vannforvaltningsspørsmål. En tabell som oppsummerer disse for de forskjellige vannområdene kunne vært nyttig. Omtale av prioritering kunne vært flyttet til et prioriteringskapittel hvor de regionale prioriteringene kommer bedre fram. Det er bra at VRM trekker fram biotilgjengelighet som er viktig faktor for prioritering.

3.1.2 Lokale tiltaksanalyser

Kapitlet inneholder god beskrivelse av prosessen lokalt i vannområdene og av fylkesmennene som sentrale miljøfaglige rådgivere. Videre en kort og stort sett god oppsummering fra hvert vannområde. Det ser ut som om vannområdene ikke foretar mye prioriteringer mellom vannforekomster og områder. Desto viktigere er det at VRM foretar en regional prioritering sammen med sektorene og bidrar til at vannområdene prioriterer blant annet rekkefølgen på tiltak i planperiodene.

3.2 Overordnede føringer

Miljødirektoratet # 17	Flere innspill til nasjonale føringer som bør inkluderes i tiltaksprogrammet.	Tiltaksprogram Kap 3.2
---------------------------	---	---------------------------

I underkapittelet bør også Handlingsplan mot fremmede arter i Oslo og Akershus, Handlingsplan mot fremmede arter i Sør- Trøndelag og Tverrsektoriell nasjonal strategi og tiltak mot fremmede skadelige arter nevnes. Av nasjonale føringer som kan komme i vannplanens aktive periode nevnes nasjonal handlingsplan for biologisk mangfold. Planen skal erstatte Tverrsektoriell nasjonal strategi og tiltak mot fremmede arter som et strategidokument på fremmede arter.

Miljødirektoratet jobber med ferdigstilling av handlingsplan mot vasspest og smal vasspest og handlingsplan mot fremmede fiskearter. Tiltak mot vasspest og smal vasspest og fremmede fiskearter bør følge prioriteringer av tiltak gitt i disse planene.

Villaks – Nasjonale laksevassdrag og -fjorder

For nasjonale laksevassdrag og -fjorder foreslår Miljødirektoratet at dere omtaler beskyttelsesregimet som ligger i *St.prp. nr. 32 (2006-2007) Om vern av villaksen og ferdigstilling av nasjonale laksevassdrag og laksefjorder*, der det er av betydning for miljømålet i vassdraget eller fjorden, jfr. brev fra Direktoratet for naturforvaltning datert juni 2013, der vi framhever at forvaltningspraksis, tiltak og mål for anadrome vassdrag kan tilsi strengere mål enn det som ofte innebærer god økologisk tilstand for fisk.

Villaks er også den eneste arten med fastsatt kvalitetsnorm (Kgl res av 23.08.13) etter Naturmangfoldloven. Normens formål er å sikre mangfold og utnytte artens produksjons- og høstingsmuligheter (Artikkel 1). Den til en hver tid gjeldende kunnskapen for å klassifisere etter denne kvalitetsnormen for ville bestander av laks bør fortløpende gjøres tilgjengelig i vannforskriftsarbeidet og i vannforvaltningsplanene, jfr. vannforskriften § 13 og Kgl. res til kvalitetsnormen for villaks. Vi gjør oppmerksom på at Vitenskapelig råd for lakseforvaltningen har brukt kvalitetsnormens kvantitative tilnærminger ved klassifisering av bestander i Finnmark, som

er tilgjengelig i [deres siste rapport](#)⁴. Den første formelle klassifiseringen etter kvalitetsnormens kvalitative og kvantitative normer vil foreligge som en egen rapport fra Vitenskapelig råd for lakseforvaltning høsten 2015. Det vil etterhvert komme forslag til hvordan berørte myndigheter bør samarbeide om en plan for hvordan kvaliteten kan nås der den ikke er nådd (jfr. §13 i NML).

3.2.1 Regionale og nasjonale føringer

Miljødirektoratet # 18	Kapittelet mangler beskrivelse av hvordan man har hensyntatt nasjonale føringer i prioriteringen av tiltak. Miljødirektoratet gir her innspill til handlingsplaner som bør omtales.	Tiltaksprogram Kap 3.2.1
---------------------------	---	-----------------------------

Her bør overordnede føringer for prioriteringer av tiltak for å nå miljømålene med hensyn på tiltak mot fremmede skadelige arter nevnes. Føringer for prioriteringer av tiltak finnes i Tverrsektoriell nasjonal strategi og tiltak mot fremmede arter (s. 35), samt også veiledningsmaterieell til artikkel 8h i Konvensjonen om biologisk mangfold (vedtak VI/23).

Vedtaket slår fast at tiltak av fremmede arter bør foregå etter en tretrinnsstrategi: (1) Først skal man forebygge introduksjoner av skadelige fremmede arter, dersom man ikke lykkes i å forebygge, (2) bekjempe med utryddelse som mål, og i de tilfeller der utryddelse ikke er mulig, (3) iverksette tiltak for å begrense spredning og skade samt overvåke forekomster av fremmede arter. Når det gjelder tiltak i vann innebærer dette blant annet at man både må ha en plan for tiltak mot allerede eksisterende forekomster og beredskap for eventuelle tiltak mot nyintroduserte fiskearter. I mange tilfeller er tidsfaktoren avgjørende for muligheten til å begrense skadene som fremmede arter forårsaker

Direktoratet vil foreslå at vannregion Glomma vurderer om det er handlingsplaner for truede arter og naturtyper som kan være relevant å nevne her. Vi noterer oss bla. at kalksjøer er omtalt i planen og syns derfor det er naturlig å nevne handlingsplan for kalksjøer. Det kan også være relevant å nevnte nasjonal plan for våtmarksrestaurering.

3.3 Klimatilpasninger

Innledningsvis i tiltaksprogrammet slås det fast at i hele regionen er forventende klimaendringer nevnt som en viktig utfordring. Samtidig er det ikke foreslått tiltak som er direkte knyttet opp mot klimaendringer, men at dette er utfordringer som må innarbeides og tas høyde for ved vurdering av alle tiltak og i all samfunnsplanlegging. Det er gjort et godt arbeide i Glomma i å hensynta klimaendringer og klimatilpasning både i forhold til at klimaendringer kan komme til å motvirke miljøtiltak, og at enkelte tiltak fra sektorene kan virke avbøtende på kommende klimaendringer.

4

<http://www.nina.no/archive/nina/PppBasePdf/Rapp%20Vitrådlaks/Thorstad%20Status%20RVitråd%20laks2014-6.pdf>

Det understrekes videre at det er svært viktig at sektorene legger forventede klimaendringer til grunn for sine videre planer. Miljødirektoratet er svært positive til at dette er understreket, fordi det er viktig å huske at dersom tiltakene ikke tar hensyn til klimaendringer kan ønsket effekt utebli og tiltakene føre til feiltilpasning eller begrensede muligheter for framtidige tiltak og god økologisk tilstand (dvs. det motsatte av klimarobuste tiltak). Det er samfunnsmessig kostnadseffektivt å vurdere om tiltakene er klimarobuste fordi det er dyrere for samfunnet å rette opp enn å forebygge.

4.2 Tiltak mot forurensning

Vi vil framheve gode begrunnelser for avløps- og landbrukstiltak i tiltaksprogrammets sammendrag. Disse kunne med fordel innledet de respektive delkapitlene.

4.2.1 Forurensning fra punktkilder

Avløp

Kommunalt avløp har viktig plass i planen og tiltaksprogrammet. Miljødirektoratet ville sett det som svært nyttig om det i tiltaksprogrammene hadde kommet fram i hvilken grad avløpsanlegg hvor kommunen er både forureningsmyndighet og ansvarlig forurensere (kapittel 13 i forureningsforskriften) blir fulgt opp.

Industri

Miljødirektoratet # 19	Kommentarer til industriltak som må justeres i tiltaksprogram og tiltakstabell.	Tiltaksprogram Kap 4.2.1
------------------------	---	--------------------------

Miljødirektoratet har sett på oversiktene over tiltak for industriutslipp. Det fremgår ikke av disse tabellene hvem som er myndighet og hvilken bedrift det dreier seg om. Dette gjelder stort sett alle bedrifter der Miljødirektoratet er myndighet. Vi ber om at dette blir satt inn.

Vi ber også om at utslipp fra industri blir satt opp med samme tiltaksnavn. Der er litt tilfeldig om utslippene er satt under avløpstiltak eller administrative tiltak og lignende. Vi ber om at alle settes i «Redusere påvirkning fra industrielt utslipp».

For Halden, Halden havnebasseng er to bedrifter, Norske Skog Saugbrugs og bedrift uten navn med utslipp til Iddefjorden tatt med i tabellen her. Miljødirektoratet har ikke spilt inn noe om disse bedriftene.

4.2.2 Avrenning fra diffuse kilder

Miljødirektoratet # 20	Kommentarer til tiltak mot avrenning fra diffuse kilder som bør vurderes hensyntatt.	Tiltaksprogram Kap 4.2.1
------------------------	--	--------------------------

Landbruk

Avrenning fra jordbruk er en av hovedutfordringene i store deler av vannregion Glomma. Det er lang og nyttig erfaring i vannregion Glomma med tiltak mot landbruksforurensning og

tiltaksprogrammet bærer preg av det. Her er det gode prioriteringer og problematikken har riktig vinkling. Når det gjelder jordbruk for øvrig henviser vi til generelle kommentarer til kapittel 6 Behov for endring i virkemidlene. Vi finner allikevel grunn til å påpeke at det også i Glomma kan være behov for å etterleve det eksisterende lovverket som omhandler jordbrukets påvirkning på vannforekomstene på en bedre måte. Vi vil ellers gi vannregion Glomma ros for at de som eneste vannregion både i forvaltningsplanen og i tiltaksprogrammet trekker fram skogbruket som en påvirker av vannmiljøet. Tiltak i skogbruket vil trolig få større oppmerksomhet i EU og i Norge framover.

Spredte avløp

Både i den nasjonale oversikten over påvirkninger og i de fleste vannregionene inkludert Glomma framkommer spredte avløp som en av de viktigste påvirkningsfaktorene. Nasjonal ligger den på fjerde plass og om lag 1800 overflatevannforekomster har middels til stor påvirkning fra spredte avløp. Vannregion Glomma har meget god tilnærming til problemstillingen og i mange av vannområdene er det viktig erfaring med opprydding i spredt bebyggelse. Denne viktige erfaringen gjennomsyrrer tiltaksprogrammet og vi ser at vannregionen er godt rustet til å videreføre dette arbeidet.

Som en generell tilbakemelding til de fleste vannregionene vil vi påpeke at det regionalt og lokalt kan det være store variasjoner i betydningen av spredte avløp både hva angår påvirkning på den økologiske tilstanden og betydning for brukerinteressene. Det får VRM også godt fram blant annet i sammendraget. I det videre arbeidet er det viktig at både vannregionmyndigheten og fylkesmennene arbeider sammen med kommunene for å ta gode forvaltningsmessige grep rundt dette viktige området. Her som ellers er det viktig å veilede kommunene i prioriteringer og hvordan rensekravene i lovverket er differensiert etter resipienter og brukerinteresser jf. forurensningsforskriftens kapittel 12.

Forurensningsforskriften stiller klare rensekraav også til små avløpsanlegg. Miljødirektoratet finner grunn til å påpeke at tiltak innen spredte avløp er hjemlet i avløpslovverket og er derfor å betrakte som såkalte grunnleggende tiltak i henhold til vannforskriften. Når vannregionmyndighetene reviderer tiltaksprogrammene vil dette framkomme av tiltaksmodulen i Vann-nett.

Avrenning fra øvrige diffuse kilder

Forurenset sjøbunn

Miljødirektoratet # 21	Innspill til justeringer for påvirkningen «avrenning fra diffusekilder» og forurenset sjøbunn.	Tiltaksprogram Kap 4.2.2
---------------------------	--	-----------------------------

Miljødirektoratet har levert innspill på tiltak til Vannregionmyndigheten for våre prioriterte områder jamfør nasjonal handlingsplan for opprydding i forurenset sjøbunn. Påvirkningen "avrenning fra diffuse kilder", herunder forurenset sjøbunn, er flere steder uteglemt i selve tiltakstabellene. Miljødirektoratet har kommentert dette i vedlegg II de steder vi mener det er en relevant påvirkning i vannforekomsten.

Overvann

Overvann som problemstilling er i de fleste tilfeller kun beskrevet generelt i tiltaksprogrammene. Det er relativt få forpliktende og konkrete tiltak.

Sentralt for håndtering av forurensning fra overvann er å få bukt med kilder til forurensningen. Det er også viktig at overvannet håndteres lokalt, for å unngå spredning av forurensning og overbelastning på avløpsrenseanlegg. Renseanleggene vil i mange tilfeller bli overbelastet som følge av at overvann kommer inn på anleggene. Vi mener den betydningen overbelastning på anleggene kan ha for tilstanden i resipienter, er noe underkommunisert i tiltaksprogrammene.

Rogaland er det området som har gått grundigst inn i arbeidet med overvann i tiltaksprogrammet, og vi oppfordrer de andre områdene til å se hen til dem. I Rogaland har de blant annet lagt vekt på at lokal overvannshåndtering må integreres i alle typer nye utbygginger, og har flere konkrete tiltak for å få bedre kontroll på avrenning.

Vi oppfordrer også vannregionene til å ta i bruk veilederen om lokal overvannshåndtering fra 2013, utviklet av COWI på oppdrag fra Rogaland fylkeskommune, samt se hen til informasjonen som ligger på miljokommune.no.

Forsøpling

Miljødirektoratet #22	Tiltak mot marin forsøpling bør vurderes da dette er et økende problem.	Tiltaksprogram Kap 4.2
--------------------------	---	---------------------------

Marin forsøpling er et økende problem som bør tas på alvor og tiltak mot marin forsøpling bør vurderes. Vi anbefaler økt fokus på denne problemstillingen lokalt ved bruk av kommunens virkemidler på avfalls- og forsøplingsområdet. Les mer om kommunens virkemidler på <http://www.miljokommune.no/Temaoversikt/Forurensing/Avfall/>.

Langtransportert forurensing

Miljødirektoratet # 23	Generelle kommentarer til avbøtende tiltak mot lang- transportert forurensning som bør vurderes hensyntatt. Dersom det er aktuelt med nye kalkingstiltak i den neste 6-års perioden, må forslag om dette komme fram i tiltaksprogrammet.	Tiltaksprogram
---------------------------	--	----------------

Langtransportert forurensing, dvs. sur nedbør, er registrert som en av de viktigste påvirkningene på elver og innsjøer i Sør-Norge. I mange regioner er dette den viktigste påvirkningen. Det viktigste tiltaket mot forsuringproblemet er å redusere tilførslene av sur nedbør fra andre land. Internasjonale avtaler om dette har hatt positiv effekt på situasjonen i Norge, og den positive

utviklingen er forventet å fortsette. Kalking er imidlertid et viktig tiltak for å oppnå miljømålene i påvirkede elver og innsjøer i påvente av effekten av utslippsreduksjoner.

I enkelte av vannregionene i Sør-Norge foregår det omfattende kalkingstiltak. Dersom det er aktuelt med nye kalkingstiltak i den neste 6-års perioden, må forslag om dette komme fram i tiltaksprogrammet. Det er stor variasjon mellom de aktuelle regionene med tanke på i hvor stor grad det foreligger forslag om nye kalkingstiltak. Vi er usikre på om dette reflekterer reelle behov i ulike regioner eller om planlegging av kalkingsvirksomheten i ulik grad er koblet mot arbeidet med regionale forvaltningsplaner.

Forsuringsproblematikken inngår i klassifiseringssystemet, med klassegrenser for flere kjemiske parametere og for flere biologiske kvalitetselement. I forbindelse med planlegging av framtidig kalking, både pågående og eventuelle nye tiltak, gjør vi oppmerksom på at det er gjort en del endringer i den nye klassifiseringsveilederen som kom i 2014. Endringene er gjort i typologien for kalk- og ionefattige vanntyper og i klassegrensene for flere forsursrelaterte parametere. Klassegrensene for de kalkfattige vanntypene er flyttet mot lavare pH- og ANC-verdier med størst endring for de mest kalkfattige vanntypene. Dette vil også kunne påvirke innholdet i standard miljømål for aktuelle kalkingslokaliteter. Dette må det tas hensyn til både ved planlegging og gjennomføring av kalkingstiltak. I og med at kalkingstiltak kan ha spesifikke mål rettet mot spesielle arter eller bestander, eller er begrunnet med tilgang til fritidsfiske, kan målsettingen i konkrete prosjekt avvike fra standard miljømål etter vannforskriften.

Kvikksølv er en av de farligste miljøgiftene og utgjør en trussel for miljøet og menneskers helse. Mesteparten av kvikksølvforurensningen i Norge skyldes langtransportert forurensning fra andre deler av verden. Internasjonalt samarbeid er viktig for å redusere kvikksølvbelastningen i Norge. Det er gjennomført en rekke tiltak for å redusere utslipp nasjonalt, deriblant strenge krav til utslipp fra industrien. Det er også forbud mot kvikksølv i produkter. Nasjonale utslipp er derfor kraftig redusert.

Utslipp og utfasing av prioriterte stoffer

Miljødirektoratet #24	Tiltak knyttet til påvirkning fra punktutslipp og diffuse kilder som motvirker/ reduserer utslipp av prioriterte stoffer bør synliggjøres/kommenteres.	Tiltaksprogrammet Kap 4.2.2
--------------------------	--	--------------------------------

Vannregionen omtaler dette punktet i tiltaksprogrammet, og viser til Miljødirektoratet for mer informasjon. Det er ikke bare Miljødirektoratet som er sektormyndighet her, noe som vedlegg 4 også viser. Dette bør omtales.

Dette punktet (utfasing av prioriterte stoffer) ivaretas blant annet indirekte gjennom Fylkesmannen og Miljødirektoratets konsesjonsbehandling, fordi dette ofte inngår som standard vilkår i tillatelser blant annet i form av substitusjonsplikten. Substitusjonsplikten gjelder ellers alle

virksomheter som bruker produkter som inneholder helse- eller miljøskadelige stoffer. Slike virksomheter plikter etter produktkontrolloven å vurdere om det fins alternativer med mindre risiko for slike virkninger.

I tiltakstabellen er det spilt inn en rekke tiltak rettet mot miljøgifter/prioriterte stoffer. I all hovedsak er dette problemkartlegging for å bedre kunnskapsgrunnlaget forut for evt tiltak. Sett i lys av den store andelen av vannforekomster i udefinert kjemisk tilstand virker dette naturlig. Planen har svakheter i sin beskrivelse av omfanget av miljøgiftproblematikken. Det er åpenbart at det er kunnskapshull på dette området, noe som underbygger behovet for problemkartlegging.

4.5 Tiltak mot andre påvirkninger/andre tiltak

Miljødirektoratet #25	Regulering av fiske i sjø og vassdrag er et viktig forvaltningsverktøy som må inkluderes i tiltakstabellene.	Tiltaksprogram kap 4.6.1
--------------------------	--	-----------------------------

Regulering av fiske i sjø og vassdrag er et viktig forvaltningsverktøy og savnes som et tiltak i tabellene. Der hvor regulering av fiske etter anadrome laksefisk er et tiltak, er det Miljødirektoratet som er myndighet. Fylkesmannen eller lokalforvaltningen utarbeider forslag til fisketid for hvert enkelt vassdrag med anadrom fisk og oversender dette til Miljødirektoratet. Der hvor det er fiskereguleringer på ikke anadrom strekning av hensyn til innlandsfisk er det fylkeskommunen som er ansvarlig myndighet for de utnyttbare artene av innlandsfisk, mens fylkesmannen har ansvaret for truede og sårbare arter/bestander.

4.6.1 Forebyggende og beredskapsmessige tiltak mot akutt forurensning

Miljødirektoratet #26	Omtale av beredskap knyttet til sjøfugl mangler. Forslag til tekst som kan benyttes.	Tiltaksprogram kap 4.6.1
--------------------------	--	-----------------------------

Kapitlet inneholder en grei beskrivelse av dagens beredskapssituasjon. Det kan med fordel presiseres at kommunene gjennom Interkommunale utvalg mot akutt forurensning (IUA) har ansvaret for mindre tilfeller av akutt forurensning og at Kystverket har ansvaret for statens beredskap og kan helt eller delvis overta ansvaret ved større tilfeller av akutt forurensning.

Omtale av beredskap knyttet til sjøfugl mangler. Vi foreslår følgende tekst inn i kapitlet: «Beredskap mhp oljeforurensning av sjøfugl er omfattet av «Samarbeids- og bistandsavtale mellom Kystverket og Miljødirektoratet».

4.7 Forebyggende tiltak for å ivareta beskyttede områder

Miljødirektoratet #27	Der det pågår eller er planlagt forebyggende tiltak for å ivareta beskyttede områder, herunder verneområder og	Tiltaksprogram kap 4.7
--------------------------	--	---------------------------

	nasjonale laksevassdrag og -fjorder, må de omtales.	
--	---	--

Se også innspill #2 innledningsvis.

Avsnittet inneholder ingen forebyggende tiltak for å ivareta beskyttede områder, men viser til at Miljødirektoratet vil komme med tekstforslag.

Miljødirektoratet la i april 2014 ut informasjon om beskyttede områder og en kartløsning som vil fungere som kilde til informasjon inntil register over beskyttede områder formelt sette foreligger i Vann-Nett. Her fremgår det hvilke områder som inngår i de ulike kategoriene og hvordan eventuelle særskilte miljømål ut over standard miljømål skal/kan utledes. Denne informasjonen vil være relevant for omtalen av beskyttede områder i forvaltningsplanen.

I tiltaksprogrammet skal det fremgå en oversikt over forebyggende tiltak for å nå miljømålet for beskyttede områder som er beskrevet i planen. Ingen forebyggende tiltak for å ivareta beskyttede områder er beskrevet. Vi anbefaler at man supplerer tiltaksprogrammet med pågående og/eller er planlagte forebyggende tiltak i beskyttede områder, der det er relevant.

Direktoratet foreslår at pågående og planlagte tiltak i nasjonale laksevassdrag og -fjorder og vassdrag beskrives her. Når det gjelder områder utpekt til beskyttelse av habitater og arter (i praksis verneområder), foreslår direktoratet å se hen til nasjonal plan for våtmarksrestaurering, der flere områder i regionen er beskrevet.

5 Kostnader og nytte

Miljødirektoratet # 28	Innspill til kapitlene om kostnader og nytte som kan vurderes i ferdigstilling av tiltaksprogrammet	Tiltaksprogram Kap 5
------------------------	---	----------------------

Kostnader, effekter og nytte er i hovedsak bra beskrevet og vurdert i tiltaksprogrammet. Selv om noen kostnads- og nytteberegninger fremdeles mangler, gir tiltaksprogrammet en oversiktlig oppsummering av hvilke vurderinger/prioriteringer som er gjort i de lokale tiltaksanalysene og belyser hvor det ennå mangler informasjon. Vi skjønner at det har vært vanskelig å framskaffe kostnadsestimater for alle tiltak i denne planperioden, og det er positivt at det blir jobbet videre med dette i høringsperioden. Miljødirektoratet ser også at det vil være behov for et omfattende og løpende arbeid for å forbedre kostnadsvurderingene i regionalt tiltaksprogram fram mot neste runde. Kapittel 5 i *Mal for regionalt tiltaksprogram etter vannforskriften* kan være til hjelp i dette arbeidet, og viser hva slags informasjon som bør presenteres.

5.1 Kostnader

Sett i forhold til tilgjengelig kostnadsdata gir dette avsnittet en bra oversikt over kostnader, og identifiserer for hvilke påvirkninger disse beregningene ennå mangler. Avsnittet kan forbedres med en tydeligere forklaring av hvordan total kostnad (12 milliarder til investeringer og ca 740 millioner i årlig drift) er beregnet.

I henhold til malen mangler det også tekst om kostnadsdekning i forhold til vann og avløp (jf. punkt 7.2 i vannforskriftens vedlegg VII). Miljødirektoratet sendte 19. februar 2014 ut mail med oversikt over kostnadsdekning i hver enkelt vannregion og forslag til tekst som kan inkluderes. Dette bør innarbeides.

5.2-5.3 Effekt og nytte

Beskrivelsene av både effekt og nytte er lett forståelige og gir viktig innsikt i prioriteringsgrunnlaget. Nytte er beskrevet kvalitativt og det gis eksempler hvor nytte er direkte koblet til tiltakstype. I tillegg framkommer det at det fremdeles mangler nyttevurderinger og at det må skje et løpende arbeid til å forbedre disse. I den grad det er mulig bør nytten kvantifiseres i fysiske størrelser, som f.eks. antall vannforekomster som oppnår beskrevne forbedringer og hvor mange mennesker som får bedre forhold for friluftsliv.

5.4 Samfunnsøkonomi og fordelingsvirkninger mellom sektorene

Dette avsnittet gir en oversikt over kostnadsusikkerhet, forklarer noen av hovedårsakene til at det mangler data og forklarer at det ikke kan gjøres en vurdering av fordelingsvirkninger i denne omgang. Selv om det ikke er grunnlag for å foreta konkrete beregninger, bør det gjøres en skjønnsmessig samfunnsøkonomisk vurdering av foreslåtte tiltakspakker. Det bør sies noe om hvem som bærer kostnadene av å gjennomføre tiltakene, og om dette slår skjevt ut i mellom enkelte sektorer eller grupper. For eksempel kan antall tiltak per sektor oppgis.

I teksten under «vurderinger bak prioritering av tiltak» gis det en kort beskrivelse av hvordan vannområdene har prioritert. Avsnittet kan forbedres med en bedre forklaring av forskjellen mellom vannområdene sine interne prioriteringer (f.eks. der de velger å utføre de mest kostnadseffektive tiltakene først) og de tilfellene der de tar i bruk unntaksbestemmelsene i vannforskriften (der de velger å *ikke* utføre tiltak). I tillegg burde bruk av unntak begrunnet med «uforholdsmessige kostnader» omtales her.

Det nevnes også at noen jordbrukstiltak sannsynligvis burde bli nedprioritert på grunn av den «samlede samfunnsøkonomiske kostnaden». Vi forstår det sånn at dette er en overordnet regional vurdering. Teksten her er vanskelig å forstå og trenger bedre forklaring. Det er spesielt viktig at store regionale prioriteringer er belyst og tilstrekkelig beskrevet.

6 Behov for nye virkemidler

Miljødirektoratet #29	Generelt innspill til behov for nye virkemidler innen landbruk.	Tiltaksprogram kap 6
--------------------------	--	-------------------------

Landbruk

Miljødirektoratet ser at mange av vannregionene fremhever behov for endringer i virkemidlene for å redusere avrenningen og erosjon fra landbruksdrift til vannforekomstene.

Flere påpeker behov for endringer i Gjødselforeforskriften. Gjødselforeforskriften er for tiden under revisjon. Miljødirektoratet ser at det blant annet er behov for å stille strengere krav til lagring av husdyrgjødsel, øke lagerkapasiteten og vurdere om spredetidspunktet skal endres. Dette er tema som vi har til vurdering i revisjonsarbeidet.

Miljødirektoratet er enig i at med de juridiske og økonomiske virkemidlene som er tilstede i dag innenfor jordbruksforurensning, vil det i flere vannforekomster bli vanskelig å nå målene i vannforskriften. Det foregår nå en evaluering av virkemidlene under jordbruksavtalen inkludert SMIL og RMP. Dette vil være viktig innspill til jordbruksoppgjøret i 2015. Samtidig er det viktig å påpeke at det innenfor dagens virkemidler er muligheter til å gjøre både bedre regionale prioriteringer og å målrette tiltak, samt i økt grad ta i bruk handlingsrommet i lovverket. Eksempler på dette er at fylkesmannen har hjemmel i *forskrift om produksjonstilskudd* til å gi pålegg om bestemte jordarbeidingsrutiner i sårbare vassdrag. Arbeid med vannmiljøtiltak i blant annet Østfold og Rogaland har også vist at informasjon og rådgivning samt inngåelse av miljøavtaler i utsatte vassdrag har gitt god effekt. Også her er det potensiale til økt innsats innenfor gjeldende virkemidler.